

KRISTDEMOKRATERNA OCH DESS ALLT MINDRE RELIGIÖSA VÄLJARE: VÄRDERINGAR BLAND KRISTDEMOKRATISKA VÄLJARE 2010-2020

Douglas Brommesson, Institution för statsvetenskap, Linnéuniversitet
E-post | douglas.brommesson@lnu.se

Sammanfattning

I den föreliggande artikeln studeras värderingar bland kristdemokratiska sympatisörer under perioden 2010-2020. Under den här perioden har graden av religiositet bland kristdemokratiska sympatisörer minskat dramatiskt. Utifrån den observationen är syftet med artikeln att studera den avtagande religiositeten bland kristdemokratiska väljare och dess effekt på centrala kristdemokratiska värderingsfrågor. I artikeln formuleras tre hypoteser som beskriver en förväntan om att kristdemokratiska sympatisörer över tid betonar kristna värden i mindre utsträckning, att de blivit mer kritiska till internationell solidaritet och att kristdemokratiska väljare med begränsat religiöst engagemang är än mer kritiska till internationell solidaritet,

jämfört med de kristdemokratiska sympatisörer som är mer religiösa. Resultat baserat på data från Survey 2010, Survey 2012, Survey 2014, Survey 2016, Survey 2018 och Survey 2020 bekräftar de tre hypoteserna.

Inledning

Kristdemokraterna har länge varit det svenska parti som attraherat flest religiösa och mer specifikt kristna väljare (Hagevi 2018). Partiet har också en uttalad ideologi som bygger på kristen etik (Kristdemokraterna 2015). För att förstå religiösa väljares politiska preferenser är det därför av central betydelse att förstå dess relation till Kristdemokraterna.

Samtidigt har Kristdemokraternas ideologi, så som den uttrycks i valmanifest och andra former av kommunikation gentemot väljarna, förändrats. Som jag visat i min egen tidigare forskning har Kristdemokraterna gått i en riktning mot mindre kristen och universell politik, för att istället utveckla en mer sekulär och partikulär politik. Uttryck för denna ideologiska förflyttning återfinns i ett nedtonat engagemang för en generös biståndspolitik, en generös asylinvandring, eller miljöpolitik generellt, men också i nedtonad retorik rörande kristna värden och kristen etik (Brommesson 2010, 2020).

Medan tidigare väljarstudier har visat att andelen kristdemokratiska väljare som är religiösa i en eller annan mening har minskat (Hagevi 2018), finns det fortfarande behov av djupare kunskap på väljarnivå kring hur denna avtagande religiositet bland de kristdemokratiska väljarna påverkat den kristdemokratiska väljarkårens sakpolitiska preferenser. I den föreliggande artikeln är det därför min ambition att studera den avtagande religiositeten bland kristdemokratiska väljare och dess effekt på centrala kristdemokratiska värderingsfrågor. På så sätt syftar artikeln till att studera hurvida den ideologiska förändringen Kristdemokraterna har genomgått på partinivå, motsvaras av en liknande förändring på väljarnivå.

Artikeln inleds med några nedslag i tidigare forskning om kristdemokratisk ideologisk förändring. På basis av dessa nedslag formuleras artikelns hypoteser. Därefter redogörs för artikelns metodologiska utgångspunkter och den opinionsdata från Surveyinstitutet som den empiriska analysen bygger på. I det därpå följande avsnittet redovisas så de empiriska resultaten. Artikeln avslutas med en redovisning och diskussion kring slutsatser.

Kristdemokratisk ideologisk förändring

Kristdemokratiska partier i Europa har mött betydande strukturella utmaningar under de senaste decennierna. Den holländske statsvetaren Kees Van Kersbergen har identifierat tre sådana centrala utmaningar; sekularisering, individualisering och en svagare koppling mellan intresseorganisationer och partier. Dessa utmaningar är generella för västeuropeiska samhällen, men de kan antas drabba kristdemokratiska partier hårdare än många andra partier eftersom dessa partier traditionellt har byggt sin politik på kristen etik (sekulariseringen blir därmed en utmaning), auktoritära uppfattningar om moral och en uppfattning om familjen snarare än individen som den grundläggande enheten i samhällsbygget (individualiseringen blir därmed en

utmaning), och på ett civilsamhälleligt engagemang och inte sällan nära, om än informella, relationer till religiösa organisationer (en svagare koppling mellan intresseorganisationer och partier blir därmed en utmaning) (Van Kersbergen 2008).

När Kees Van Kersbergen studerade hur det holländska kristdemokratiska partiet CDA hade mött dessa strukturella utmaningar och det väljartapp utmaningarna hade lett till under början av 1990-talet, kunde han konstatera att CDA hade debatterat ett antal olika vägar och olika alternativ för att hejda väljarflykten. Den första vägen var en återgång till en mittenorienterad politik, med fokus på sociala frågor. För det andra hade det förts fram krav på en mer konservativ politisk linje, där fokus skulle ligga på en liberal ekonomisk politik och ”anti-interventionism” på det privata planet. Det tredje alternativet som diskuterades var en tydligare konfessionell kristen identitet. För det fjärde, diskuterades ett komunitärt vägval, där partiet skulle kunna lyfta fram värdet av gemenskaper, utan en uttalad kristen koppling. Det senare alternativet blev också den väg som CDA i allt väsentligt valde (Van Kersbergen 2008: 266-267).

På basis av de handlingsalternativ CDA diskuterade internt har jag tidigare formulerat två skiljelinjer som kristdemokratiska partier har att hantera, särskilt i en västeuropeisk kontext där de strukturella utmaningar som diskuterats ovan, är relativt jämförbara (Brommesson 2010). Den första skiljelinjen går mellan konfessionellt kristet tänkande å ena sidan, och sekulärt tänkande å den andra sidan. Denna skiljelinje handlar om partiets politik ska bygga på ett idémässigt tankegodis som hämtas från en specifik religiös kontext, eller ej. Den andra skiljelinjen går mellan universellt tänkande och partikulärt tänkande, mellan det allmänna och det avgränsade.

I mina tidigare studier har jag visat hur de svenska Kristdemokraternas ideologiska utveckling på partinivå har gått i riktning mot sekulärt tänkande utifrån den första skiljelinjen, och i riktning mot partikulärt tänkande utifrån den andra skiljelinjen (Brommesson 2010, 2020). Detta har tagit sig uttryck i nedtonade referenser till den kristna idétraditionen och kristen etik, samt genom större fokus på Sveriges situation på bekostnad av internationellt engagemang. I det senare fallet handlar det t. ex. om nedtonat engagemang i biståndspolitiken eller en mer restriktiv migrationspolitik (ibid.), frågor som kan beskrivas i termer av internationell solidaritet.

Givet att Kristdemokraternas ideologi på partinivå har utvecklats i den här beskrivna riktningen är det rimligt att anta att partiet idag attraherar väljare som uppskattar resan mot sekulär partikularism. Utifrån ett sådant antagande formuleras mina hypoteser enligt följande:

H1. Kristdemokratiska väljare betonar en kristen idétradition i allt mindre utsträckning.

H2. Kristdemokratiska väljare har över tid intagit en mer kritisk hållning till frågor som förknippas med internationell solidaritet.

Det finns anledning att anta att det finns en relation mellan betoningen av kristen etik och internationell solidaritet. Historiskt har Kristdemokraterna ofta betonat det universella

människovärdet utifrån en kristen etik med dess utgångspunkt i människans lika och universella värde. När partiet bildades 1964 var det med en bas i svensk frikyrkorörelse, framförallt Pingströrelsen, med dess omfattande missions- och biståndsarbete i globala syd. Denna bakgrund inspirerade länge partiet till en radikal biståndspolitik och ett starkt stöd för universella mänskliga rättigheter (uttryckt t. ex. i att dåvarande partiledaren Alf Svensson valde att bli biståndsminister i regeringen Bildt 1991-1994) (jfr. Halldorf 2021). När förankringen i den idétradition som motiverat engagemanget i frågor som brett rör internationell solidaritet försvagas, finns det anledning att anta att engagemanget i dessa frågor med koppling till internationell solidaritet minskar. En tredje hypotes kan därför formuleras enligt följande:

H3. Kristdemokratiska väljare med begränsat religiöst engagemang betonar i lägre utsträckning internationell solidaritet.

Studiens tillvägagångssätt

Studiens data hämtas från Surveyinstitutets datainsamlingar som sker vartannat år. De datainsamlingar som används är gjorda 2010, 2012, 2014, 2016, 2018 och 2020.¹ Denna serie av insamlingar gör det möjligt att studera kristdemokratiska väljarpreferenser under den period Kristdemokraterna ofta hävdas ha förändrat sin politik, från Göran Hägglunds tal i Almedalen 2010 om verklighetens folk och framåt.

För att operationalisera de skiljelinjer som diskuterats ovan används ett antal frågor som återfinns i Surveyinstitutets frågebatteri. Den första skiljelinjen mäts för det första utifrån graden av religiositet, vilket i sin tur mäts med hjälp av frågan *Hur ofta har du bett till Gud?*² De som svarar att de bett flera gånger i veckan eller varje dag anses här vara religiöst aktiva i en betydande omfattning. Ett minskat antal Kristdemokrater som ber flera gånger i veckan eller varje dag anses spegla en tilltagande sekularisering av den kristdemokratiska väljargruppen. Vidare mäts den första skiljelinjen också utifrån två attitydfrågor, där den första handlar om huruvida om de svarande anser att det är ett bra eller mycket bra förslag att satsa på ett samhälle med kristna värden, medan den andra handlar om huruvida de svarande vill förbjuda religiösa aktiviteter för barn.

Den andra skiljelinjen, mellan universalism och partikularism, mäts utifrån fyra attitydfrågor om hur bra eller mycket bra ett antal politiska förslag är. Dessa förslag är minska den svenska statens bistånd till fattiga länder (2016 och tidigare beskrevs förslaget som minska u-hjälpen), att Sverige bör ta emot färre flyktingar, satsa på ett mångkulturellt samhälle, samt förslaget att

¹ De tekniska rapporterna för dessa insamlingar återfinns i Hagevi 2011, 2014, 2015, 2016, 2020a och 2020b.

² I Surveyinstitutets undersökningar finns också en fråga om hur ofta den svarande har besökt en gudstjänst, även denna fråga är lämplig för att mäta graden av religiositet. Samtidigt är ett gudstjänstbesök mer krävande i någon mån, jämfört med att be en bön. Valet av frågan om hur ofta någon bett till Gud får därför anses vara ett mer generöst mått på religiositet. Jfr. Hagevi (2018) där frågan om gudstjänstbesök används.

begränsa byggandet av moskéer. De två sista förslagen anses fånga partikulära respektive universella uppfattningar om rätten att uttrycka sin religion och sin kultur.

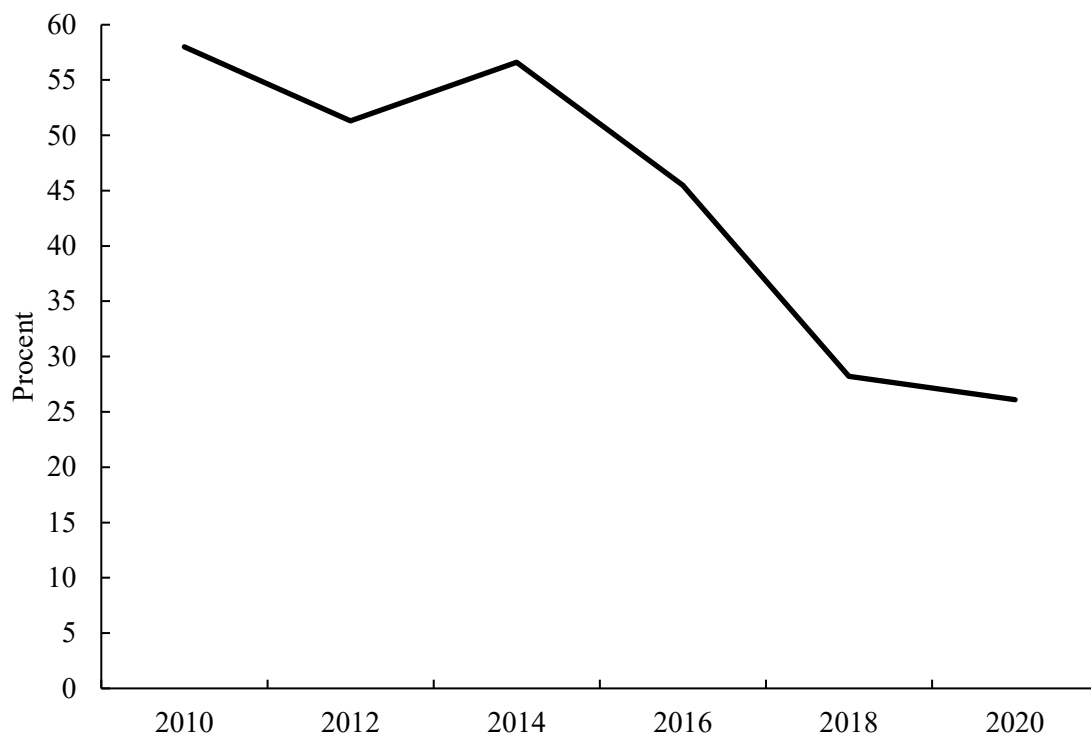
De två första hypoteserna studeras utifrån deskriptiva data, baserat på frekvensen av kristdemokratiska svarande som intagit olika positioner i Surveyinstitutets enkätundersökningar. Givet ett ganska begränsat antal kristdemokratiska sympatisörer i varje enskild enkätundersökning ska det noteras att förändringar från en enkätundersökning till en annan bör tolkas med försiktighet. Däremot kan en trend som är konsekvent över flera enkätundersökningar anses spegla en förändring över tid i den större populationen av kristdemokratiska sympatisörer.

Den tredje hypotesen studeras utifrån ett antal bivariata regressionsanalyser där sambandet mellan grad av religiositet och olika åsikter i de attitydfrågor som redan diskuterats.

Kristdemokratiska väljarpreferenser

Tidigare studier har visat att andelen kristdemokrater som är religiöst praktiserande har minskat över tid (Hagevi 2018). Data från Surveyinstitutet bekräftar denna trend. I figur 1 framgår att av de kristdemokratiska sympatisörerna 2010 bad 58 procent flera gånger i veckan eller varje dag. Tio år senare är siffran nere på strax över 26 procent.

Figur 1. Hur ofta har kd-sympatisörer bett 2010-2020? Flera gånger i veckan eller varje dag (procent)

Kommentar: Figuren visar andelen kristdemokratiska sympatisörer i Surveyinstitutets undersökningar som svarat att de ber flera gånger i veckan eller varje dag. 2010 samtliga n=1448, kd-sympatisörer n=50;

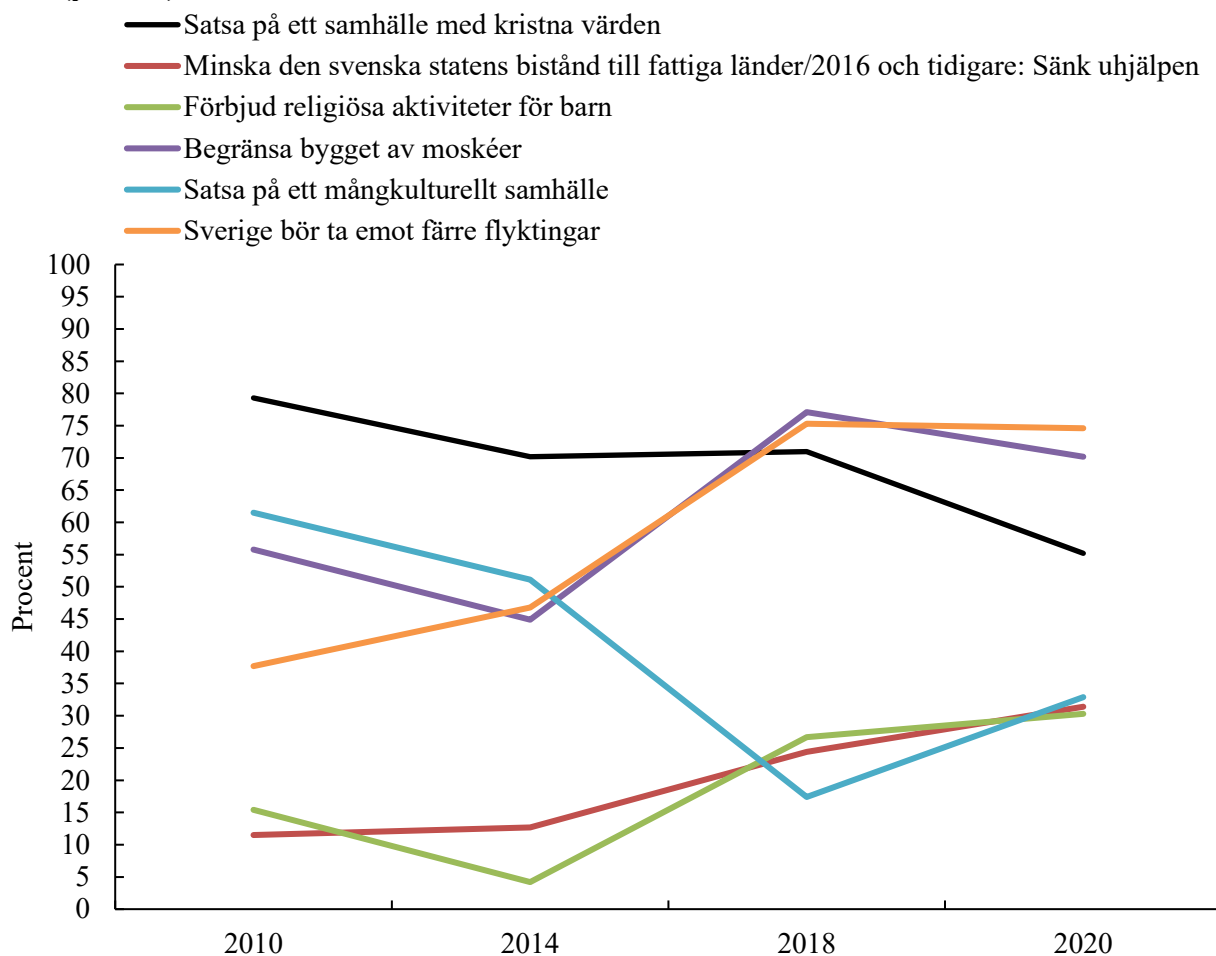
2012 samtliga n=1387, kd-sympatisörer n=39; 2014 samtliga n=1167, kd-sympatisörer n=46; 2016 samtliga n=1190, kd-sympatisörer n=33; 2018 samtliga n=1312, kd-sympatisörer n=92; 2020 samtliga n=1268, kd sympatisörer n=65.

Detta förhållande ger ett första stöd för den första hypotesen (H1), vi ser en tilltagande sekularisering av de kristdemokratiska sympatisörerna.

Går vi vidare till politiska attityder bland de kristdemokratiska sympatisörerna får sekulariseringshypotesen ytterligare stöd. Andelen kristdemokratiska sympatisörer som vill satsa på ett samhälle med kristna värden har minskat från 79,3 procent 2010 till 55,2 procent 2020. Det är förvisso fullt möjligt att vilja satsa på ett samhälle med kristna värden utan att ha en kristen tro, det går att uppskatta den kristna etiken utan att vara religiös. Likväl får nergången i stödet för ett samhälle med kristna värden bland kristdemokratiska sympatisörer sägas peka på ett minskat stöd för den kristna idétradition som grund för samhällsbygget. Detta trots att den kristna idétraditionen är den idétradition Kristdemokraterna vill bygga sin politik på. Även detta empiriska resultat ger stöd för den hypotes 1. Ett annat resultat som pekar i samma riktning rör förslaget att förbjuda religiösa aktiviteter för barn. 2010 gav 15,4 procent sitt stöd för detta förslag, 2020 har stödet bland de kristdemokratiska sympatisörerna ökat till 30,3 procent. Detta får anses vara en hög siffra för sympatisörerna till det parti som kanske tydligast av samtliga riksdagspartier försvarat konfessionella friskolor och även profilerat sig som en försvarare av religionsfriheten.

I figur 2 finns vidare resultat som relaterar till den andra hypotesen. Här ser vi det första en uppgång i stödet för förslaget att minska den svenska statens bistånd till fattiga länder. 2010 fick det förslaget stöd av 11,5 procent av de kristdemokratiska sympatisörerna, 2020 är siffran över 31,0 procent. Fortfarande är det en majoritet av de kristdemokratiska väljarna som inte tycker det är ett bra eller mycket bra förslag, men stödet för en generös biståndspolitik har likväl minskat. Vi ser en liknande tendens vad gäller förslaget att Sverige ska ta emot färre flyktingar. 2010 fick det förslaget stöd av 37,7 procent av de kristdemokratiska sympatisörerna, 2020 är det 74,6 procent av kristdemokraterna som stödjer samma förslag. 2010 var det 61,5 procent av kristdemokraterna som gav sitt stöd till förslaget att satsa på ett mångkulturellt samhälle, 2020 är det endast 32,9 procent som uttrycker samma stöd. Slutligen ser vi också att stödet för att begränsa bygget av moskéer har ökat, från 55,8 procent 2010 till 70,2 procent 2020. Sammantaget är bilden entydig, de kristdemokratiska väljarna uttrycker i allt högre utsträckning sitt stöd för förslag som innebär minskat stöd eller minskade rättigheter för människor från andra länder eller av annan religion eller kultur än de dominerande i Sverige.

Figur 2. Mycket bra eller ganska bra förslag enligt kristdemokratiska sympatisörer 2010-2020 (procent)

Kommentar: Figuren visar andelen svarande som ansett de olika förslagen vara bra eller mycket bra. Övriga svarsalternativ har varit mycket dåligt, dåligt, varken bra eller dåligt. 2010 samtliga n=1448, för kd-sympatisörer n=50; 2014 samtliga n=1167, kd-sympatisörer n=46; 2016 samtliga n=1190, kd-sympatisörer n=33; 2018 samtliga n=1312, kd-sympatisörer n=92; 2020 samtliga n=1268, kd-sympatisörer n=65.

Sammantaget ger resultaten stöd för undersökningens andra hypotes, de kristdemokratiska sympatisörerna har rört sig i partikulär riktning.

Enligt studiens tredje hypotes ska det finnas ett samband mellan en minskad grad av kristen inspiration bland de kristdemokratiska sympatisörerna, och en tilltagande partikulär hållning hos samma sympatisörer. Genom bivariata regressionsanalyser kan denna hypotes prövas. Det görs genom att effekten av religiositet hos kristdemokratiska väljare på olika politiska förslag mäts. Om det t. ex. finns en positiv effekt på förslaget att minska den svenska statens bistånd bland samtliga kristdemokratiska sympatisörer, men att motsvarande effekt är negativ bland bedjande kristdemokratiska sympatisörer, så kan vi anta att den tilltagande sekulariseringen bland

kristdemokratiska sympatisörer har påverkat sympatisörernas minskade stöd för en generös biståndspolitik. I tabell 1 redovisas resultaten från ett antal bivariata regressionsanalyser.

Tabell 1. Religiositetens effekt på kristdemokratiska sympatisörers preferenser 2020

	Begränsa möjligheterna att bygga moskéer	Sverige bör ta emot färre flyktingar	Förbjuda religiösa aktiviteter för barn	Satsa på samhälle med kristna värden	Minska den svenska statens bistånd till fattiga länder	Satsa på ett mång- kulturellt samhälle
Bedjande kd- sympatisör	0,29**	0,04	-0,68***	1,11***	-0,13	-0,07
kd-sympatisör (samtliga)	0,59***	0,39**	-0,36**	0,90***	0,15	-0,57***

Kommentar: Tabellen visar effekten av att vara dels ”bedjande kd-sympatisör”, dels ”kd-sympatisör (samtliga)” på att anse de olika förslagen vara bra förslag. Samtliga svarande n=1268, samtliga kd-sympatisörer n=65 och bedjande kd-sympatisörer (de som svarat att de ber flera gånger i veckan eller varje dag) n=17. Notering för signifikans: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Redovisade estimat är ostandardiserade B-koeficienter från OLS-regressioner.

Som framgår av tabell 1 är det framförallt i två frågor där de religiösa kristdemokraterna, förstått som kristdemokrater som ber flera gånger i veckan eller varje dag, skiljer sig från andra kristdemokrater generellt. Medan det finns en betydande signifikant effekt av att vara kristdemokrat och vilja att Sverige tar emot färre flyktingar, så finns det ingen sådan signifikant effekt av att vara en religiös kristdemokrat och vilja ta emot färre flyktingar. Ett liknande samband ser vi i förhållande till påståendet att det är ett bra förslag att satsa på ett mångkulturellt samhälle. Att vara en bedjande kristdemokrat ger inte en signifikant effekt av att stödja eller bestrida ett sådant påstående. Däremot är kristdemokrater generellt negativa till ett sådant påstående, det föreligger med andra ord ett signifikant samband mellan att vara kristdemokrat och att vara motståndare till ett mångkulturellt samhälle, sambandet är dessutom starkt. Trots sambandets styrka förvinner det alltså när vi bara tittar på de religiösa kristdemokraterna.

I båda dessa frågor, att vilja ta emot färre flyktingar och att vilja satsa på ett mångkulturellt samhälle, visar sig de religiösa kristdemokraterna vara de som intar en mer universell hållning, med en mer generös inställning i migrationspolitiken och en mer positiv hållning till ett mångkulturellt samhälle, jämfört med kristdemokratiska sympatisörer generellt. Dessa resultat ger således stöd för den tredje hypotesen.

Slutsatser

Som tidigare studier har visat har Kristdemokraterna som parti gått i en riktning där tidigare hjärtefrågor som generös biståndspolitik, generös migrationspolitik och stöd för kristendomens roll i den egna ideologin och i samhällsbygget kommit att tonas ned. I den här studien har jag studerat huruvida samma utveckling går att finna bland kristdemokratiska sympatisörer. Studien har utgått från tre hypoteser som alla fått stöd, helt eller delvis, i den empiriska undersökningen. Studien baseras i vissa delar på få svarande och därför finns det anledning till försiktighet i

slutsatsdragningen. Likväl ger resultaten oss en indikation på ideologisk förändring bland kristdemokratiska sympatisörer, en indikation som motiverar fortsatt forskning utifrån ett mer omfattande datamaterial.

Enligt den första hypotesen kan vi förvänta oss att kristdemokratiska väljare betonar en kristen idétradition i allt mindre utsträckning. De deskriptiva data som redovisats i den här studien visar att så är fallet, dels genom en negativ utveckling i andelen kristdemokratiska sympatisörer som ber flera gånger i veckan, dels genom en negativ utveckling i andelen kristdemokrater som vill satsa på ett samhälle byggt på kristna värden. Vidare pekar det tilltagande stödet bland kristdemokratiska sympatisörer för förslaget att förbjuda religiösa aktiviteter för barn i samma riktning.

Den andra hypotesen stipulerade att kristdemokratiska väljare över tid har intagit en mer kritisk hållning till frågor som förknippas med internationell solidaritet och universella rättigheter. Även denna hypotes fick stöd i de deskriptiva data som rapporterats här genom ett minskat stöd bland kristdemokratiska sympatisörer för en generös biståndspolitik, en generös migrationspolitik, ett mångkulturellt samhälle eller genom ett ökat stöd för förslaget att begränsa bygget av moskéer.

I den tredje hypotesen var utgångspunkten att det finns ett samband mellan de förändringar vi sett i de kristdemokratiska sympatisörernas attityder och den minskade religiositeten hos dessa sympatisörer. Enligt den tredje hypotesen skulle vi därför kunna förvänta oss att kristdemokratiska väljare med begränsat religiöst engagemang i lägre utsträckning betonar internationell solidaritet. De redovisade regressionsanalyserna ger stöd för detta i frågorna om stöd för ett mångkulturellt samhälle och minskad flyktinginvandring. I båda dessa frågor finns det ett relativt starkt samband mellan kristdemokrater generellt och ett motstånd mot ett mångkulturellt samhälle, och ett stöd för minskad flyktinginvandring. För gruppen bedjande kristdemokrater finns inte ett sådant samband.

Studien har visat att i stora delar motsvaras Kristdemokraternas politiska förflyttning av en motsvarande förflyttning hos de kristdemokratiska sympatisörerna. Även om den föreliggande studien inte studerat väljarströmmar är intrycket att Kristdemokraterna till stor del bytt ut sin tidigare grupp av kristna kärnväljare, med en ny och betydligt mer konservativ väljargrupp utan en tydlig religiös förankring (jfr. Oscarsson 2020).

Referenser

- Brommesson, Douglas (2010). "Svenska kristdemokrater i förändring: Från konfessionellt universella till sekulärt partikulära", *Statsvetenskaplig tidskrift*, 112(2): 165-175.
- Brommesson, Douglas (2020). Alf Svenssons parti bortom höger och vänster. In Almqvist, Kurt & Linder, PJ Anders (red.), *Kristdemokraternas idéer*. Stockholm: Axel och Margareta Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål
- Hagevi, Magnus (2018). "Kristdemokraternas väljarstöd efter gudstjänstbesök 1988-2018". *Surveyjournalen* vol. 5(2): 25-35.
- Hagevi, Magnus (2011). "Bilaga: Survey 2010", i Hagevi, M. (red.) *Den svenska väljaren*. Umeå: Boréa.
- Hagevi, Magnus (2014). "Survey 2012". *SurveyJournalen*, 1(1), 59-67.
- Hagevi, Magnus (2015). *Den svenska väljaren 2014*. Lund: Gleerups.
- Hagevi, Magnus (2016). "Teknisk rapport: Survey 2016". *Surveyjournalen*, 3(2): 20-29.
- Hagevi, Magnus (2020a). "Survey 2018: Teknisk rapport." *Surveyjournalen*, 7(1).
- Hagevi, Magnus (2020b). "Survey 2020: Teknisk rapport". *Surveyjournalen*, 7(1), 26-50.
- Halldorf, Joel (2021). "Politik i amerikansk evangelikalism och svensk frikyrklighet". *Statsvetenskaplig tidskrift* vol. 123(4): 717-734.
- Kristdemokraterna (2015). *Principprogram*. Stockholm: Kristdemokraterna.
- Oscarsson, Henrik (2020). *Flytande väljare 2018*. Rapport 2020: 10. Göteborg: Valforskningsprogrammet.
- Van Kersbergen, Kees (2008). "The Christian Democratic Phoenix and Modern Unsecular Politics", *Party Politics*, 14(3): 259-279.